

Grósz Tamás

Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

Témavezető: Finszter Géza

KEZDETI LÉPÉSEK EGY EURÓPAI FORENZIKUS TUDOMÁNYOS TÉRSÉG LÉTREHOZÁSA FELÉ

1. Bevezetés – az adatcserétől az adatfelvételig

A büntetőjogi harmonizációt szolgáló egyes uniós dokumentumok ismeretében olyan organikus fejlődés figyelhető meg, amelynek során (f)okról (f)okra haladva erősödnek az igazságügyi együttműködés, és az ennek alapjául szolgáló egységsülő elvek és módszerek. Az egyre növekvő szervezettség okaként egyrészt tömeges társadalmi jelenségek szolgálnak, mint a bűnözés határtalansága, az illegális bevándorlás fokozódása; de jogalkotói lépéseket válthat ki egy-egy konkrét esemény, tragédia, avagy tévedés is.

Ez utóbbira példa, és egyben az értekezésem tárgyának kiindulópontja Brandon Mayfield, oregoni ügyvéd esete. Mayfield-et az amerikai hatóságok 2004. május 6-án letartóztatták azzal az indokkal, hogy részt vett a 2004. március 11-i madridi vonatrobbanásban. A gyanút alapvetően egy detonátort tartalmazó táskáról, és Mayfield-től korábban rögzített ujjnyomatok „egyezőségére” alapították. Az FBI már korábban is kritizált gyakorlata ekkoriban az emberi tapasztalaton alapuló módszert tartva a legjobbnak, ellenállt az egységes szabványok használatának, merev és mesterséges mutatóknak tekintve azokat.¹ Annak ellenére, hogy az amerikai szakértők korábbi állításai szerint a vizsgálataik abszolút biztosak, a hiba lehetősége kizárt,² a spanyol hatóságok ún. SNP laboratóriumban végzett vizsgálata a fenti eredményt cáfolta, és a talált ujjnyomat egy másik, algériai állampolgárságú személlyel való egyezőségét állapította meg. Az eltérő azonosítások végül az amerikai tévedés elismeréséhez, Mayfield szabadon engedéséhez vezettek; az esetről készült FBI jelentés pedig megállapította, hogy az amerikai hatóság hibájának oka a vizsgálati

¹ <http://www.nytimes.com/2004/06/05/us/spain-and-us-at-odds-on-mistaken-terror-arrest.html?pagewanted=all&src=pm> (2012. április 2.)

² http://www.nlada.org/forensics/for_lib/Documents/1145382069.31/document_info (2012. április 2.)

módszer rossz, illetőleg hanyag alkalmazása volt, amely az ujjnyomat vizsgálat elfogadott elveinek szigorúbb alkalmazásával megelőzhető lett volna. A feltárt hiba vízvázalóznak bizonyult, és fontos változásokat, objektív és akkurátus kritériumok bevezetését generálta az amerikai laboratóriumi gyakorlatban; de nemcsak ott.

Minthogy az ujjnyomat vizsgálatok megbízhatósága a határokon átnyúló bűnözés felderítésének is alapvető feltétele, szükségessé vált a tanulságok levonása az Európai Unió számára. Az Unió már a Tanács 1999. évi tamperei ülésén hangsúlyt fektetett a tagállamok közötti információcserére, de ez a Hágai Programtól kezdődően kapott lendületet. E program III/2.1. pontja kiemeli az információcsere javításának szükségességét, eszerint: amennyiben egy tagállam eljáró hatósága tagjának feladatai végrehajtásához információra van szüksége, a kérvényezett célra megkaphatja azt az információt birtokló másik tagállamtól. Az adatcsere alapját képező hozzáférhetőség elve a program szerint szigorú feltételekhez kötött, ilyen az alapeljárás jogszerűsége, az adat sértetlensége, az adatkezelés titkossága, a hozzáférés és a technikai szabályok egységes alkalmazása, az adatvédelem ellenőrzése, valamint az érintett személyes adatok védelméhez való joga. Az Európai Tanácstól kapott felhatalmazás nyomán eljáró Bizottság 2005. évben ismertette a hozzáférés elvének végrehajtására vonatkozó elképzeléseit.³ A Közlemény 3. pontjában – határidő tűzése mellett – megfogalmazza a DNS-, és ujjnyomat-adatbázisok kölcsönösség alapján történő használatáról szóló, valamint a bünyügyi laboratóriumok minőségi szabványainak harmonizálására vonatkozó javaslatát, amelyeket utóbb a Tanács és a Bizottság cselekvési terve is megerősített. Ezzel egy időben, 2005. május 27-én kötött meg hét tagállam részvételével a Prümi Szerződés, amelyhez Magyarország utóbb csatlakozott, és 2007. december 1-i hatályba lépéssel, a 2007. évi CXII. törvénnyel hirdette azt ki. A szerződés deklarált célja a határokon átívelő együttműködés, különösen a kölcsönös információcsere bővítése a bűncselekmények üldözése⁴ céljából. Ennek két kiemelt területét a DNS-profilok és az ujjnyomat-adatok képezik. A szerződés által szabályozott hozzáférhetőség érdekében a szerződő felek adatbázisok fenntartására vállaltak kötelezettséget, amelyhez egyedi esetekben, jogszerű megkeresésre biztosítaniuk kell az automatizált keresést, és az eredményekhez való korlátozott, ún. referencia adatokra kiterjedő hozzáférést. A referencia adat személy azonosításra nem, csak összehasonlító vizsgálatra alkalmas, DNS-profil, illetőleg ujjnyomat-adatot, és egy-egy azonosítót tartalmaz.

³ A Hágai Program: Tíz prioritás a következő öt évre. Partnerség Európának a szabadság, biztonság és jog területén való megújulásáért [Brüsszel, 10.5.2005. COM(2005) 184]

⁴ Az ujjnyomat-adatok esetében megelőzése és üldözése céljából

Kizárólag egyezőség esetén kerülhet sor a további személyes adatok cseréjére, az ún. kapcsolattartó pontokon keresztül.⁵ Emellett jogalapot teremtettek ún. sejtanyag jogsegély útján történő rögzítésére és vizsgálatára, majd az így nyert DNS-profil átadására is. A szerződést kötő feleket kezdettől az a szándék vezette, hogy együttműködésüket kiterjesszék valamennyi tagállamra, és erre 3 éves határidőt szabtak.⁶ Ennek jogi háttérét a Tanács 2008. június 23-án elfogadott 2008/615/IB határozata teremtette meg, amely deklarálta a Prümi Szerződés főbb rendelkezésein alapuló és az információcsere javítására irányuló rendelkezéseket tartalmazza. Ennek lényege változatlanul a tagállamok hálózatba kapcsolt adatbázisaiban való automatizált keresésen, és az anonim profilok összehasonlításának eredményessége esetén a személyes adatok cseréjén alapul, így biztosítva a hatékonyságot, és az adatvédelmet egyaránt. E határozat végrehajtásáról szóló 2008/616/IB határozat állapítja meg az ehhez szükséges adminisztratív és technikai rendelkezéseket. E körben a 7. cikk (4) bekezdése a DNS-profilok sértetlenségének biztosításánál az EN ISO/IEC 17025 számú, a vizsgáló és kalibráló laboratóriumok felkészültségének általános követelményei című szabványt (továbbiakban: 17025 szabvány) írja elő. Ugyanakkor ilyen követelmény a daktiloszkópiai adatok esetében nincs, itt csupán „megfelelő intézkedések” szükségességéről szól a határozat.

Az egyre intenzívebbé váló igazságügyi együttműködés alapfeltétele a kölcsönös bizalom, amely feltételezi a „minőségi” igazságügyi rendszer fennállását. Amennyiben a bizalom nem teljes, úgy a jog eszközeivel is meg kell tenni mindent a közös nevezőt jelentő elvárások meghatározására. Ennek révén kiküszöbölhetők lehetnek az adott minta kezelésével, az alkalmazott módszerekkel és a kapott eredménnyel kapcsolatos kételyek. E célt hivatott szolgálni a Tanács 2009. november 30. napján elfogadott, a laboratóriumi tevékenységet végző igazságügyi szakértők akkreditálásáról szóló 2009/905/IB kerethatározata (továbbiakban: Kerethatározat). E Kerethatározat harmonizációs folyamat része, amely – némileg sajátos módon – fordított sorrendben, fokozatosan halad az adatcserétől az adatrögzítésig. Ezt nemcsak a fentebb részletezett eseménysor tükrözi, hanem a Kerethatározat preambulmának (15) bekezdése is, amikor akként rendelkezik, hogy a kerethatározat hatálya nem terjed ki a laboratóriumokon kívül végzett tevékenységekre, így például a daktiloszkópiai adatok felvételére, vagy a bűncselekmények helyszínén végzett tevékenységekre. Minthogy azonban a szakértő nem adhat alaposabb véleményt,

⁵ A 288/2007. (X. 31.) Korm. rendelet 1. § a) pontja értelmében Magyarországon a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala

⁶ 1. Cikk (4) bek.

mint amit a rendelkezésére bocsátott összehasonlító anyag színvonala lehetővé tesz,⁷ a harmonizáció itt nem állhat meg. A kerethatározat elfogadását 11 nappal követő Stockholmi Program és annak cselekvési terve további konkrét lépéseket fogalmaz meg. Egyrészt a program rögzíti a törvényszéki területre vonatkozó közös minőségi előírásokról való megállapodást, többek között a helyszíni szemlékre vonatkozó legjobb gyakorlatok kidolgozása érdekében, amelynek határidejét a kapcsolódó cselekvési terv 2013-ra teszi. Másrészt a cselekvési terv a Bizottság feladatává teszi a 2008/615/IB és a 2009/905/IB (keret)határozatok értékelését. Mindez jól illeszkedik abba a folyamatba, miszerint a bűnügyi együttműködésen belül az egyes törekvések egyre kidolgozottabbá válnak, támogatniuk kell egymást és következetesebbé kell válniuk.⁸ Ezt szolgálja a – korlátozott tárgyi hatályú – Európai Bizonyításvételi Parancsot felváltó, a DNS-minták és ujjnyomatok egységes felvételét is szabályozni kívánó, Európai Bűnügyi Nyomozási Határozattal fémjelezhető bizonyítási szabályok harmonizálásának folyamata, és még inkább az „Európai Forenzikus Tudomány 2020” elképzelés, amelyhez vezető folyamat egyik sarokköve a forenzikus tudománnyal foglalkozó intézetek és laboratóriumok akkreditációja.

2. Az akkreditáció jelentősége a kerethatározat tartalmának fényében

A Kerethatározat preambuluma (4) bekezdése kiemeli, hogy az igazságügyi bizonyítékok tekintetében folytatott fokozott információcsere és az egyes tagállamokból származó bizonyítékok más tagállamokban zajló igazságügyi eljárásokban való megnövekedett felhasználása egyre inkább szükségessé teszi, hogy közös normákat alakítsanak ki az igazságügyi szakértők számára. Ezt a kerethatározat akként igyekszik biztosítani, hogy a valamely tagállam akkreditált igazságügyi szakértői által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményét a hatóságok *egyenértékűnek ismerjék el* a bármely más tagállamban a 17025 szabványnak megfelelően akkreditált igazságügyi szakértők által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményével.⁹ Azaz közös nevező előírásával teremti meg a kölcsönös bizalmat, amely a szakvélemény felhasználhatósága és bizonyos mértékig bizonyító értéke szempontjából lenne fontos. Ennek elérése céljából a Kerethatározat előírja, hogy tagállamonként kizárólagosan egy nemzeti akkreditáló testület akkreditálja a labo-

⁷ BÓCZ (szerk.) 2004, 217. o.

⁸ Ld.: Stockholmi Program 4.1. pontja

⁹ 1. cikk (1) bekezdés; 5. cikk (1) bek.

ratóriumi tevékenységet végző igazságügyi szakértőket, amennyiben azok megfelelnek a 17025 szabványnak.¹⁰ E kogenca ugyanakkor „sántít”, mert a tagállamok további szabványokat is megkövetelhetnek saját joghatóságukon belül a laboratóriumi tevékenységekhez.¹¹

A minőséget tanúsító akkreditáció olyan eljárásnak tekinthető, amelynek során külső felülvizsgálat történik, amely a kapcsolódó laboratóriumi eljárások és eredmények meghatározott, vagy rendszeresített követelményekkel való összehasonlításon alapul.¹² A fentebb hivatkozott 17025 szabvány pedig kifejezetten a laboratóriumok részére megalkotott globális szabvány, amelynek alapvető követelményei az alábbiakban foglalhatók össze.¹³

- a laboratóriumi alkalmazottak rendelkeznek a szükséges ismeretekkel, jártassággal és képességgel, hogy végrehajtsák a kijelölt feladatokat, és ezt a kompetenciát, ahol szükséges, továbbképzéssel fenntartják;
- biztonságos tárolási feltételek a bizonyító minták számára, hogy alkalmasak legyenek a fizikai azonosításra;
- minden technikai eljárás vizsgálat előtti teljes érvényesítése, vagy laboratóriumon belül olyan eljárások igazolása, amelyeket más laboratóriumban korábban jóváhagytak;
- a használt berendezés helyes alkalmazása, karbantartása és hitelesítése az igazságügyi laboratóriumban, és amikor szükséges, azok cseréje;
- a referencia gyűjtemény teljes dokumentálása és megfelelő kontrollja;
- a hitelesség-láncolat fenntartása annak igazolására, hogy a bizonyítékok sértetlensége biztosított;
- megfelelő minőségi kontroll lépések alkalmazása, biztosítandó a tesztek minőségét és a hiteles eredményeket; az intézkedéseknek magukban kell foglalni az alternatív módszereket, független ellenőrzéseket, pozitív és negatív kontrollokat és az ismétlő tesztelést;
- az eljárások minden szükséges adatának megőrzése;
- az eredmény-kimutatások olyan egységes formája, amely megfelel a 17025 szabvány követelményeinek.

A 17025 szabvány kiterjed a teljes szakértői tevékenységre, az ügy beérkezésétől, a szakvélemény kiadásáig. Ahogy általában a szervezetekre és az eljárásokra

¹⁰ Hazánkban a Nemzeti Akkreditáló Testület

¹¹ Preambulum (13) bek.

¹² MOZAYANI – NOZIGLIA (Eds.) 2011, 12.

¹³ JACKSON – JACKSON 2011, 13. o.

vonatkozó minőségbiztosítási szabványok egymáshoz kapcsolódnak,¹⁴ a 17025 szabvány is két nagy fejezetből áll: 15 alfejezet a szervezeti-, 10 alfejezet a műszaki követelményeket tartalmazza. A szervezeti rész alapvetően az intézmény ellenőrzött irányításához szükséges aktivitást; a műszaki rész a személyzettel, a környezeti feltételekkel, az alkalmazott módszerekkel kapcsolatos teendőket, stb. szabályozza. Mindez megerősíti a Kerethatározat preambuluma (14) bekezdésében foglaltakat: az akkreditálás nem azt írja elő, hogy mely módszert kell alkalmazni, hanem csak azt, hogy a módszernek meg kell felelnie az adott célra. Ennek kontrollálásához a szabvány széleskörű dokumentációs kötelezettséget állapít meg, kis túlzással, ami nincs dokumentálva, az nincs igazolva. Azt is fontos megjegyezni, hogy az akkreditálás nem egyszeri, hanem az önellenőrzést és a rendszeres felülvizsgálatot is magában foglaló, folyamatos fejlesztés folyamata.¹⁵ A legmagasabb igényeknek megfelelő laboratórium is gyorsan elmaradhat a megengedhető szinttől, ha nem tart lépést a technika fejlődésével, vagy a fluktuáció miatt következik be minőségvesztés.¹⁶ Összességében tehát az akkreditációnak egyenértékűséget garantáló, biztosíték szerepe van a nyomozó- és igazságügyi hatóságok felé, de semmiképp nem korlátozhatja a szabad bizonyítás eszenciáját jelentő, a jogalkalmazó által kifejtett értékelő tevékenységet. Habár a Kerethatározat csupán az érintett bizonyítékok bírói értékelésének immunitását emeli ki,¹⁷ úgy vélem ez minden, a büntetőeljárásban eljáró szervet meg kell, hogy illessen.

3. A kerethatározat hatása a magyarországi laboratóriumokra

A kerethatározat tárgyi hatálya korlátozott, kizárólag – az ujjnyomathoz képest tágabb – daktiloszkópiai adatokra és a DNS-profilokra terjed ki. Ezen adatok jelentősége vélhetően abban áll, hogy kizárólagos azonosításra alkalmasak, felhasználásuk kiterjedt, nem csak büntetőeljárásban, hanem pl. áldozatok azonosítása során is fontosak, különösen katasztrófák esetén. Jelentőségüket jól mutatja az is, hogy pl.: az országosan 25 fő szakértőből és 5 fő szakértőjelöltből álló daktiloszkópiai szakértői állomány 2011. évben mintegy 20.000 ügyben, közel 60.000 bűnjelet vizsgált meg.¹⁸ Habár a Kerethatározat nem akadályozza annak, hogy magán-

¹⁴ GILL 2008, 82.o.

¹⁵ MOZAYANI – NOZIGLIA (Eds.) 2011, 10. o.

¹⁶ STEINKE 2001, 107.

¹⁷ 5. cikk (2) bek.

¹⁸ A megküldött bűnjeleken lévő nyomok 40 %-a azonban alkalmatlan volt azonosításra

szervezetek is végezhesenek ilyen igazságügyi laboratóriumi tevékenységet,¹⁹ a hazai jogosultakat felsoroló 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet – szemben pl. az angol szabályozással – kizárólag állami szervezet hatalmaz fel ezeken a területeken szakvélemény adására. Így daktiloszkópiai vizsgálatra a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (továbbiakban: BSZKI), pontosabban az állományába tartozó ujjnyomat szakértők, DNS vizsgálatra a BSZKI mellett az egyetemi intézetek (jelenleg: Budapest, Pécs és Szeged; Debrecenben folyamatban van), illetőleg az ISZKI Budapesti Orvosszakértői Intézete jogosult.²⁰ A hivatkozott szabályozásból is jól látszik a BSZKI kiemelt szerepe az igazságügyi laboratóriumi tevékenység terén. Számára semmiképp nem újdonság a Kerethatározatban minimális követelményként támasztott 17025 szabvány, már csak azért sem, mert a Bűnügyi Tudományos Intézetek Európai Hálózata (ENFSI) a tagság feltételeként határozza meg az akkreditáció – alapvetően a 17025 szabvány szerinti – meglétét.²¹ A BSZKI-ben, pályázati lehetőséggel élve, 2008 februárjában kezdődött meg a minőségirányítási rendszer kiépítése, ami ez év végéig várhatóan be is fejeződik. Az egyes osztályokon különböző mértékben zajlik/zajlott a folyamat, mivel ez eltérő szakmai problémát vet fel: pl. a DNS labor és a daktiloszkópiai szakértés.²²

A daktiloszkópia területén jelenleg csak a központi szakértő tevékenység akkreditálása folyik, a BSZKI állományába tartozó, de a területi, azaz a megyei rendőr-főkapitányságokon folyó szakértői tevékenységre, illetőleg a központi nyom-előhívó tevékenységre egyelőre nem terjed ki. Ez utóbbi esetében az elavult eszközpark képezi legfőbb akadályát az akkreditációnak. A daktiloszkópiai vizsgálat jelenlegi gyakorlata nem tér el jelentősen a 17025 szabványban foglaltaktól, lényegében a vizsgálatot érintő eljárási renden belül a dokumentációs kötelezettség jelenti a legnagyobb változást, az azonosítás módszere természetesen nem változik meg. Van olyan tagállam, ahol a holisztikus-, és van, ahol a numerikus módszert alkalmazzák; a kerethatározat ebben nem jelent változást, a szabványnak való megfelelés tehát nem eredményezi azt, hogy a jövőben egységes módszertan szerint zajlik a szakértői vizsgálat. A Magyarországon eddig is alkalmazott (numerikus) szakmai szabályok kategorikus véleményadásra (azonosításra, avagy kizárásra) adtak lehetőséget, és ez a jövőben is így lesz, ezen az akkreditáció nem változtat. A meglévő szakmai kompetencia is megfelelő, a változás annyi, hogy az eddig is megtartott képzések, továbbképzések, értekezletek megtörténtét dokumentálni kell.

¹⁹ 3. cikk c) pont

²⁰ Utóbbi jelenleg büntetőügyekben nem jár el

²¹ A 17025 szabványról bővebben ld.: FÖLDI 2009/6, 42. o.

²² FÖLDI 2009/6, 47. o.

A műszerparkot, annak hitelesítését a tárgyalt akkreditáció a daktiloszkópia esetében nem befolyásolja, az osztály esetében egyébiránt legjelentősebb változás, hogy az AFIS rendszer 2013. január 1. napjától a Cogent rendszerre vált át.

A daktiloszkópia területével szemben a DNS vizsgálatok esetében már eddig is jogalkotói lépésre volt szükség a Kerethatározatnak való megfelelés érdekében. Ezt szolgálná a DNS-profil meghatározásának szakmai módszertani követelményeiről szóló 19/2010. (IV. 30.) IRM rendelet. E jogszabály – a fogalom meghatározásokat követően – meghatározza az elvárt szakmai és módszertani feltételeket. A rendelet több esetben megismétli a 17025 szabványban előírt – fentebb csoportosított – követelményeket, így például a széleskörű dokumentációs kötelezettséget, az alternatív eljárások alkalmazásának lehetőségét, vagy az eszközpark hitelességének igényét. A szakmai feltételek körében a laikus jogász számára is szembeűnő a hitelesség érdekében előírt komoly infrastrukturális háttér követelménye, amely nemcsak tetemes költségvonzattal jár, de elhelyezési igényt is támaszt. A módszertani feltételek c. rész rendkívüli részletesen, biztosítékokkal teletűzdelve taglalja az elvárt eljárási rendet, ami az eljárások gyorsítása ellen hat. Magyarországon nemcsak ezek a tényezők jelentenek kihívást, hanem már a rendelet 2. §-ában előírt minimális szakértői állomány biztosítása is. Jelenleg ugyanis egyedül a BSZKI-ben van meg a szükséges létszám, azonban a három egyetemi intézet egyikében sem áll (jelenleg) rendelkezésre a szükséges két, igazságügyi genetikai szakterületre bejegyzett, aktív igazságügyi szakértő. Törekvések vannak, így pl.: a pécsi laboratórium esetében folyamatban van egy újabb szakértő nyilvántartásba vétele, ami a 2013. november 30-i megfelelési határidőig nyilván meg fog történni. A jogosultak között egyébiránt is kiemelkedő szerepe van a BSZKI Genetikai Osztályának, mert a szakértői vizsgálatokon túl, – egyebek mellett – a DNS-profil nyilvántartásban is központi szerepet játszik az intézet. E hatáskör meghatározó,²³ a kirendelések jogosultak közötti megoszlását is befolyásolja, és ezen gyakorlat ismeretében felvetődik a kérdés, milyen számú kirendelés esetében rentábilis egy labor – az akkreditációra is figyelemmel való – fenntartása/fejlesztése.

²³ Ld. még a bűnügyi nyilvántartási rendszerrel, a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásával és a mintavétellel kapcsolatban az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervre háruló feladatokról szóló 17/2011. (IX. 23.) ORFK utasítás

4. A szakértői harmonizáció lehetséges eljárásjogi következményei

A szabványok és formanyomtatványok kora jött el az európai büntető-eljárásjogban. A legutóbbi időkig meghatározó kölcsönös jogsegély intézménye nem hatékony, mert körülményes, lassú, és sok esetben eredménytelen. Az igazságszolgáltatás hatékonysága azonban nem múlhat a tagállami eljárások különbözőségén, ezért szorosabb együttműködésre, egységes alapokra van szükség. Erre lehet alkalmas a kölcsönös elismerés elve, amely alapvetően az említett eszközökkel a bizonyítási eszközök elfogadhatóságát (felhasználhatóságát) és értékelhetőségét biztosítja.

A szakértői bizonyítás harmonizációját elősegítő Kerethatározat jelentőségét egy jogpolitikai elvben, és a folyamat lehetséges végkifejletében látom. Az elv lényege a büntető ügyekben kölcsönös bizalmon alapuló bizonyítási eljárások megteremtése, amelyek során, ha ismert a *hogyan*, szinte közömbös lesz a *ki* kérdése. A határtalan bűnözésre, határok nélküli megelőzéssel és üldözéssel kell reagálni. E körben két alapvető szempont bír különös jelentőséggel: egyrészt a hatékonyság-, másrészt az eljárásjogi garanciák biztosítása. Mindkét követelmény elérhetőnek tűnik elismert és egységes kritériumok megkövetelése révén, amilyen az általánosan elfogadott 17025 szabvány is az igazságügyi laboratóriumi tevékenységben. A változásnak ez az iránya a szakértői bizonyítás XX. században végbement professzionalizálódása után a megbízhatóság, megalapozottság egységesen újabb szintre emelését jelenti. A minőségbiztosítás jelenléte, mint eszköz, egyrészt biztosíthatja a közös nevezőt a tagállamok számára, másrészt a tudomány, a kutatás szabadságát, sőt folyamatos fejlődésre/fejlesztésre is készítet. A természet rendje, mondja Goethe, hogy megossza, ami egységes, és egyesítse, ami megosztott. A tagállamonként eltérő módszerek, kritériumok, követelmények egységesítése és azok kontrollálhatósága előbb-utóbb versenyt is generálhat az egyes tagállamokban lévő laboratóriumok között, ami a valamilyen okból elégtelen szakmai szereplők kiszűrését eredményezheti, de egyidejűleg szélesítheti az igénybe vehető minőségi laboratóriumokat, felülírva a tagállami jogszabályokban rögzített monopol-, vagy ahhoz közeli státuszt.

Az 1. pontban vázolt eseménysor is jól tükrözi azt a jogalkotási folyamatba csomagolt uniós szándékot, hogy a büntetőeljárások, az egyes eljárási cselekmények egyre nagyobb hányada váljon konvertálhatóvá az egyes tagállamok között. A Kerethatározat is ebbe az irányba tett – talán túlzottan – óvatos, de mindenképp fontos lépés az igazságügyi szakértői információknak az Unión belüli biztonságosabb és a hatékonyabb kicserélése felé. Óvatos, mert szűk, mindössze két szakértői területre terjeszti ki a kölcsönös elismerés kötelezettségét; és óvatos

azért is, mert a szakértői bizonyítás alapját képező, azt jelentősen meghatározó szemlére, és ezen belül a nyomrögzítés egységes követelményeire (pl. a 17020 szabvány alapján) nem vonatkozik. Ennek indokoltsága (fel)ismert, a már hivatkozott Stockholmi Program is tartalmaz ilyen irányú célkitűzést. De ezt is meghaladja az „Európai Forenzikus Tudomány 2020” elképzelés, és azon belül egy európai forenzikus tudományos térség létrehozására és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztésére vonatkozó uniós szándék. Ennek alapvető célja olyan tudományos térség létrehozása, *„amelyben a forenzikus adatok gyűjtésével, feldolgozásával, felhasználásával és nyújtásával kapcsolatos rutin eljárások egyenértékű minimumszabványok alapján zajlanak, és amelyben az igazságügyi szakértők az e szabványok végrehajtására vonatkozó közös megközelítés alapján végzik munkájukat, amely ösztönzi a köztük és a büntető igazságszolgáltatási rendszer közötti szorosabb együttműködést”*. Mindezt *„annak elkerülése érdekében, hogy a technikai és minőségbeli különbségek okán semmisnek nyilvánított bizonyítékok miatt ugyanazt a feladatot többször is el kelljen végezni illetve, hogy jelentősen csökkenjen a határokon átnyúló komponenssel rendelkező bűncselekmények feldolgozási ideje”*.²⁴ Ezen célkitűzések megvalósítása hozzájárulhat az igazságügyi laboratóriumi tevékenység egységesen magas színvonalához, és így talán elkerülhetők lesznek azok a „justizmordok”, amelyeknek a következménye akár több millió dollár mértékű kártalanítás kifizetése is lehet, mint történt Mayfield úr esetében.

Külön értekezés tárgya lehetne, hogy a szakértői bizonyítási eszközök valóban szabadon, akár más tagállamban való megjelenése milyen eljárásjogi rendelkezések megalkotását igényli az egyes országokban. Az akkreditált igazságügyi szakértők által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményének egyenértékűként való elismerése ugyanis „egyenlő bánásmódot” is jelent, azaz az elfogadhatóság, a felhasználhatóság mellett az értékelhetőség egyenlőségét is. Ez utóbbi már csak azért is fontos, mert önmagában az akkreditáció csak a képzettséget követeli meg a szakértőtől, de nem garantálja az egyéni alkalmasságot a konkrét vizsgálatok során, így csupán mérsékli, de nem szünteti meg a kockázatot.²⁵ Minderre tekintettel felmerül a kérdés, hogy milyen módon valósítható meg a szabad felhasználás és értékelés Be.-ben szabályozott menete abban az esetben, ha a szakértői véleményt készítő intézet, illetőleg a szakértő Gdanskban, avagy Nápolyban van. Milyen jogköre van velük kapcsolatban az eljáró hatóságnak, és milyen jogai és kötelezettségei vannak

²⁴ Ld.: www.register.consilium.europa.eu/pdf/hu/11/st17/st17537.hu1.pdf (2012. április 11.)

²⁵ GILL 2008, 86. o.

a szakvélemény készítőjének. Úgy vélem, a bizonyítás alap-, és részletszabályait a más tagállamból származó bizonyítási eszközök felhasználására, külföldi szakértők igénybevételére tekintettel módosítani szükséges, azaz a vázolt folyamatra figyelemmel nemcsak a tagállamok határait, hanem a büntetőeljárások további korlátait is le kell majd valamiképpen bontani.

Felhasznált irodalom

JACKSON, Andrew R. W. – JACKSON, Julie M.: Forensic Science. Pearson Education Limited, Third Edition published 2011

MOZAYANI, Ashraf – NOZIGLIA, Carla (Eds.): The Forensic Laboratory Handbook Procedures and Practise. Second Edition, Humana Press, Springer Science+Business Media, 2011

BÓCZ Endre (szerk): Kriminálisztika 1. BM Kiadó, 2004

FÖLDI János: Akkreditálás a bűnügyi tudományos munka területén. Rendészeti Szemle 2009/6. sz.

GILL, Richard: Study on Obstacles to Cooperation and Information-sharing among Forensic Science Laboratories and other Relevant Bodies of Different Member States and between these and Counterparts in Third Countries (JLS/D1/2007/025) Final Report, Version 10. December 2008

STEINKE, Wolfgang: A bűnügyi technikai szakvélemények bizonyító értéke. A kriminalisztikai aktuális kérdései. Tanulmányok öt európai országból. BM Kiadó, Budapest, 2001

